

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นางศรีเมือง พลังฤทธิ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาประชากรศาสตร์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-6330-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I22742290

- 8 ค.พ. 2550

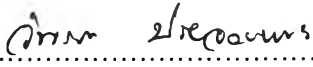
**IMPROVEMENT OF THE ELDERLY'S QUALITY OF LIFE THROUGH
INDIVIDUAL EMPOWERMENT, FAMILY CARE AND COMMUNITY SUPPORT:
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE**

Mrs. Srimuang Paluangrit

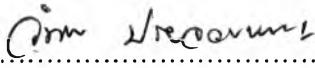
**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Demography
College of Population Studies
Chulalongkorn University
Academic Year 2004
ISBN 974-17-6330-1**

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โดย ศรีเมือง พลังฤทธิ์
สาขาวิชา ประชากรศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม Prof. Frits van Griensven, PhD, MPH

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับเป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดุขฎีบัณฑิต

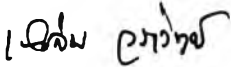
.....รักษาราชการแทนผู้อำนวยการวิทยาลัยประชากรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิพรรณ ประจวบเหมาะ)

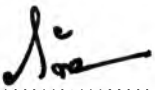
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิพรรณ ประจวบเหมาะ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(Prof. Frits van Griensven, PhD, MPH)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ นายแพทย์ เจลิม วราวิทย์)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. ภััสสร ลิมานนท์)

ศรีเมือง พลังฤทธิ์: การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยตนเอง ครอบครัว และชุมชน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (IMPROVEMENT OF THE ELDERLY'S QUALITY OF LIFE THROUGH
INDIVIDUAL EMPOWERMENT, FAMILY CARE AND COMMUNITY SUPPORT: PHRA NAKHON
SI AYUTTHAYA PROVINCE.) อาจารย์ที่ปรึกษา: ศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน, อาจารย์
ที่ปรึกษาร่วม Prof. Frits van Griensven, PhD, MPH 219 หน้า. ISBN 974-17-6330-1

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) เพื่อวิเคราะห์ความ
สัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคคล ครอบครัว และชุมชน กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และ 3) เพื่อ
ให้ได้แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยบุคคล ครอบครัว และชุมชน

การวิจัย มี 2 ชั้น ต่อเนื่องกัน ชั้นที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ได้จากการ
คำนวณขนาดตัวอย่างได้ 415 คน สุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น ผลการวิจัยที่ได้เชื่อมโยงสู่ชั้นที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ
เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มตัวแทนระดับบุคคล ครอบครัว และการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนระดับชุมชนรวม 48 คน

ผลการประเมินคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่าคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย
จิตใจ สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านความพอใจ และพบว่าตัวแปรอิสระทั้ง 16 ตัว สามารถ
อธิบายการแปรผันคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านร่างกาย ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม จิตใจ และด้านความ
พอใจ ได้ร้อยละ 33.8, 17.9, 13.2, 9.7 และ 9.3 ตามลำดับ โดยตัวแปรอิสระ 12 ตัว มีความสัมพันธ์อย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างน้อย 1 ด้าน

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ที่ต้องการในระดับบุคคลประกอบด้วย การเตรียมเรื่อง
ความรู้และการปฏิบัติตัวด้านสุขภาพตั้งแต่วัยเด็กต่อเนื่องถึงวัยสูงอายุ การเตรียมเรื่องการเงิน โดยการออมเงิน
หรือการสะสมเงินเข้ากองทุนตั้งแต่วัยทำงาน เพื่อเอื้อต่อการเป็นผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งตนเองได้ และการเป็น
ผู้สูงอายุที่กระฉับกระเฉงเข้าร่วมกิจกรรมของครอบครัวและชุมชน ส่วนในระดับครอบครัวนั้น บุตรหลาน
ควรมีความกตัญญู ให้ความรักความอบอุ่น ให้การเลี้ยงดูเกื้อหนุนช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่โดยสมาชิกใน
ครอบครัวควรมีความรู้และการปฏิบัติตัวด้านสุขภาพเพื่อสามารถให้คำแนะนำข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์
กับผู้สูงอายุ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่บ้าน และปฏิบัติต่อผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม อีกทั้งสนับสนุนและ
ส่งเสริมผู้สูงอายุให้ยังคงมีบทบาทและเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในครอบครัวและชุมชน สำหรับในระดับชุมชน
ควรเน้นหลักการชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย การสนับสนุนและกระตุ้นผู้นำชุมชน และประชาชนให้ร่วม
กันคิดร่วมกันสร้างกิจกรรม ตามความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยอาศัยภูมิปัญญาและทรัพยากร
ท้องถิ่น การเป็นแบบอย่างที่ดี เน้นการทำงานเชิงรุกในการพัฒนาองค์ความรู้และความร่วมมือกัน ดำเนินงาน
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

วิทยาลัยประชากรศาสตร์
สาขาประชากรศาสตร์
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

Frits van Griensven

4487451251 : MAJOR DEMOGRAPHY

KEY WORD : QUALITY OF LIFE , ELDERLY

SRIMUANG PALUANGRIT :IMPROVEMENT OF THE ELDERLY’S QUALITY OF LIFE THROUGH INDIVIDUAL EMPOWERMENT, FAMILY CARE AND COMMUNITY SUPPORT: PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE. THESIS ADVISOR : PROF. KUA WOUNGBOONSIN, PH. D. CO-ADVISOR : PROF. FRITS VAN GRIENSVEN, PH. D, MPH 219 pp. ISBN 974-17-6330-1

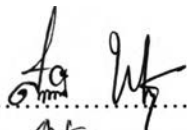

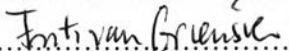
This research has 3 objectives: 1) to evaluate the quality of life of the elderly 2) to analyze the relations between independent factors (individual, family and community) and dependent factors (the quality of life of the elderly) and 3) to find out viable strategies to improve the quality of life for the elderly through individual, family care and community support.

The study comprises two steps of research design. The first step adopted a quantitative approach based on an interview of 415 elderly along multi-stage method. The quantitative results were used in the final step, and qualitative based on focus group discussions at the individual and family levels, and in-depth interviews at the community level of total 48 samples were studied .

The factor analysis for quality of life evaluation in elderly yielded 5 key domains of the quality of life: physical, psychological, environment, social-relationship, and satisfaction domain. A multiple regression analysis showed that the total of 16 independent variables could explain adjusted R square of those five domains at 33.8, 9.7, 13.2, 17.9, and 9.3 percent. Twelve independent variables significantly relate to at least one domain of the quality of life.

To improve the quality of life for elderly, the strategies for each individual empowerment is to be well prepared for the following: knowledge and self-practice for a healthy life continuously from childhood through elderly, on money-savings since the working age with suitable careers, self-reliant elderly and active elderly involving in family and community activities. At the family level, the young generation in the family should be grateful to, while providing love and care to the elderly. Family members should also have appropriate knowledge and practice in health improve, residential environment for the benefits of the elderly, while promoting the elderly involvement in the family and community activities. At the community level, a proactive approach of strengthened community is need for community members supporters, and initiation and participation in community activities based on wisdom, culture and resources available there.

College of Population Studies
 Field of study: Demography
 Academic Year 2004

Student’s signature.....
 Advisor’s signature.....
 Co-advisor’s signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ด้วยความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยซาบซึ้งและประทับใจในความเมตตาของท่านเหล่านี้เป็นอย่างยิ่ง และเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้วิจัยจึงขอกล่าวนามไว้ในกิตติกรรมประกาศ ดังนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้บริหารของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้โอกาสและส่งเสริมให้ผู้วิจัยได้ศึกษาต่อ ขอกราบขอบพระคุณผู้ที่กรุณาให้ทุนโครงการพัฒนาอาจารย์ ซึ่งเป็นทุนจากทบวงมหาวิทยาลัย อันเป็นการสนับสนุนทำให้การศึกษาและการวิจัยเป็นไปด้วยความราบรื่น

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. เกื้อ วงศ์บุญสิน อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และแนวคิดที่มีประโยชน์ให้กับศิษย์ อีกทั้งกรุณาให้ศิษย์ได้รับทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) รวมทั้งให้คำปรึกษาที่ดีมาโดยตลอด พร้อมทั้งทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณ Prof. Frits van Griensven อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้แนวคิดที่มีประโยชน์ให้กับศิษย์ และให้คำปรึกษาที่ดีมาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. วิพรรณ ประจวบเหมาะ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์กิติคุณ นายแพทย์ เฉลิม วราวิทย์ และศาสตราจารย์ ดร. ภัสสร ลิมานนท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์อย่างละเอียดจนสำเร็จเป็นเล่มที่สมบูรณ์

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เจ้าหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอพระนครศรีอยุธยา สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบางปะอิน และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอมหาราช และเจ้าหน้าที่ของสถานีอนามัยเกาะเรียน สถานีอนามัยบ้านสร้าง และสถานีอนามัยบ้านนา ที่อำนวยความสะดวกในการเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ และขอขอบพระคุณประชาชนกลุ่มเป้าหมายทุกท่านที่กรุณาสละเวลาตอบแบบสอบถาม สนทนากลุ่ม และให้สัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยความเต็มใจ

ขอขอบคุณพี่ๆ น้องๆ เพื่อนๆ ผู้ร่วมงาน ที่คอยเป็นกำลังใจมาโดยตลอด และขอขอบคุณเป็นพิเศษ สำหรับสามีและลูกๆ สมาชิกทุกคนในครอบครัว ที่ให้ทั้งการส่งเสริม สนับสนุน ให้ความสำคัญ รักความห่วงใย และคอยให้กำลังใจที่สำคัญและมีความหมายมากมาโดยตลอด ทำให้ผู้วิจัยมุ่งมั่นศึกษาจนสำเร็จ

ท้ายสุด ขอโน้มกราบบูชาพระคุณบิดาผู้ล่วงลับไปแล้วแต่เป็นแรงดลบันดาลใจที่สำคัญยิ่ง และขอโน้มกราบบูชาพระคุณมารดาผู้คอยห่วงใยและเสียสละทุกอย่างโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ

จากลูก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ

บทที่

1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.4 แนวคิดและทฤษฎี.....	6
1.5 กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	11
1.6 สมมุติฐานการวิจัย.....	15
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 องค์ความรู้เรื่องผู้สูงอายุ.....	16
2.2 องค์ความรู้เรื่องคุณภาพชีวิต.....	21
2.3 ปัจจัยที่มีผลกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ.....	25
2.4 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ.....	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	ระเบียบวิธีวิจัย
3.1	ประชากร.....48
3.2	ขอบเขตการวิจัย.....50
3.3	ข้อตกลงเบื้องต้น.....50
3.4	การนิยามศัพท์.....50
3.5	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....51
3.6	เครื่องมือที่ใช้และการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....52
3.7	การนิยามตัวแปรและการจัดมาตรา.....53
3.8	การวิเคราะห์ข้อมูล.....59
4	ผลการวิจัย
4.1	ผลการวิจัยเชิงปริมาณ (ขั้นที่ 1).....61
4.2	ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (ขั้นที่ 2).....118
4.3	ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยบุคคล ครอบครัว และชุมชน.....141
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
5.1	สรุปและอภิปรายผลการวิจัย.....151
5.2	ข้อเสนอแนะ.....174
	รายการอ้างอิง.....176
	บรรณานุกรม.....192

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก.....	196
ภาคผนวก ก	197
ภาคผนวก ข.....	207
ภาคผนวก ค.....	211
ภาคผนวก ง.....	216
ภาคผนวก จ.....	217
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	219

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่

1	สรุปตัวแปรอิสระ ระดับการวัด และตัวแปรหุ่น ของการวิจัยครั้งนี้.....	58
2	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ.....	66
3	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาล และความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ.....	70
4	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะการปฏิบัติตัว ด้านสุขภาพ.....	71
5	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะการพึ่งตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรม.....	75
6	จำนวนและการกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามคะแนนความรู้ เกี่ยวกับสุขภาพ (เป็นรายชื่อ).....	75
7	จำนวนและการกระจายร้อยละของผู้สูงอายุ จำแนกตามการพึ่งตนเองในการทำกิจวัตร ประจำวัน.....	76
8	การตรวจร่างกายของผู้สูงอายุ จำแนกตามดัชนีมวลกาย ภาวะความดันโลหิตสูง การตรวจระดับน้ำตาลในเลือดเพื่อหาเบาหวาน และผลการตรวจระดับน้ำตาลในเลือด เพื่อหาเบาหวาน.....	76
9	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะทางครอบครัว.....	79
10	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะบทบาทในครอบครัว.....	81
11	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ ที่ตอบคำถามเกี่ยวกับการได้รับความเคารพ นับถือ การได้รับการดูแลเอาใจใส่ และคนในครอบครัวเชื่อและรับฟังคำแนะนำ.....	82
12	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะสภาพแวดล้อมที่บ้าน.....	83
13	การกระจายร้อยละและจำนวนของผู้สูงอายุ จำแนกตามลักษณะทางชุมชน.....	86
14	การอธิบายความแปรผันรวม (Total Variance Explained) ของการวิเคราะห์ องค์ประกอบ (Factor Analysis) ข้อมูลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (N=415).....	91
15	การหมุนแกน (Rotated Component Matrix) ของการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ข้อมูลคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (N=415).....	92

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่	
16 การเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ข้อมูลคุณภาพชีวิต ของผู้สูงอายุ (N=415).....	93
17 การวิเคราะห์การถดถอยแบบง่ายของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ (N=415).....	105
18 สรุปผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบง่าย ตามสมมติฐาน ของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (N=415).....	108
19 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ (N=415).....	110
20 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุ ของคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (N=415).....	115
21 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และรัฐบาล.....	147

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่

1	โครงสร้างประชากรของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2503, 2523, 2543 และ 2563.....	2
2	กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	14
3	การเลือกพื้นที่สำหรับการวิจัย.....	49
4	สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ.....	159
5	สรุปแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ.....	166